

Lika men olika

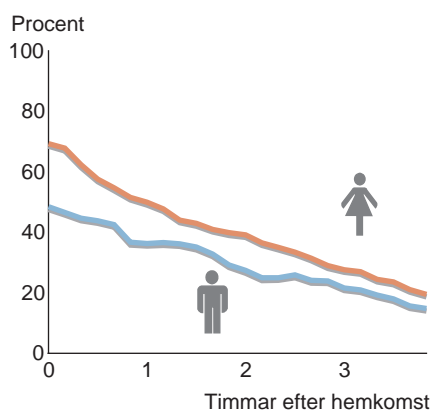
Den totala veckoarbetstiden har minskat för både kvinnor och män under 1990-talet. Kvinnor ägnar kortare tid åt hemarbete och män har minskat sin tid i det betalda arbetet. När avlönat och oavlönat arbete läggs ihop blir arbetstiden ungefär densamma för kvinnor och män. Men kvinnors fria tid är mer uppspaltad än mäns.

Av Klas Rydenstam

Under 1990-talet har det skett en kraftig minskning av den tid kvinnor i yrkesverksam ålder (20–64 år) i Sverige genomsnittligt lägger ner på hemarbete, dvs. på produktivt, oavlönat arbete. Minskningen uppgår till ca 40 minuter per dag, eller mellan fyra och fem timmar per vecka. Sett som ett genomsnitt över en 12-månadersperiod åren 2000/2001 uppgår kvinnors hemarbete till 29 timmar per vecka, vilket innebär en minskning med i storleksordningen en sjundedel. Kvinnors avlönade arbete ligger kvar på samma nivå som tidigare. Resultatet blir således att det totala arbetet minskat. Avlönat och oavlönat arbete tar nu ungefär lika

Hemarbete efter jobbet

Andel som utför hemarbete direkt efter avslutad arbetsdag. Förvärvarbetande 20–64 år

▲ För 70 procent av kvinnorna och hälften av männen vidtar hemarbete direkt efter avslutad arbetsdag.

mycket tid i anspråk. Det gäller naturligtvis inte enskilda individer, utan som genomsnitt över hela gruppen kvinnor.

Även männen har i genomsnitt minskat sitt totala arbete men det har skett genom att tiden för förvärsarbete reducerats med omkring en halv timme per dag. Hemarbetet ligger kvar på samma nivå som för tio år sedan.

Arbetstiden har minskat

Av detta följer två slutsatser. Den första är att den tid vi lägger ner på produktiva verksamheter, dvs. arbete i någon form har minskat under 1990-talet. Samtidigt har tiden för icke-produktiva verksamheter (tid för fritidsaktiviteter och personliga behov) ökat något. En motsvarande trend har man funnit i många andra länder.

Den andra slutsatsen är att skillnaderna i kvinnors och mäns tidsanvändning minskar, i varje fall när det gäller arbete. Den totala genomsnittliga tiden för arbete, dvs. summan av avlönat och oavlönat arbete, skiljde sig inte åt mellan kvinnor och män vid början av 1990-talet och gör det heller inte åren 2000/2001. Däremot har skillnaden i fördelning på avlönat respektive oavlönat arbete minskat genom att kvinnor nu utför mindre oavlönat arbete och män mindre avlönat arbete. Det kan ses som ett kanske litet, men dock uttryck för ökad jämställdhet mellan könen. En motsvarande utveckling mot ökad likhet mellan könen i fråga om arbetets sammansättning har man funnit även i många andra länder.

Slutsatserna ovan baseras på undersökningsresultat som är ytterst sammanfattande. Varje ansats att tränga bakom denna mycket generaliserade bild, lägger emellertid betydande skillnader i dagen.

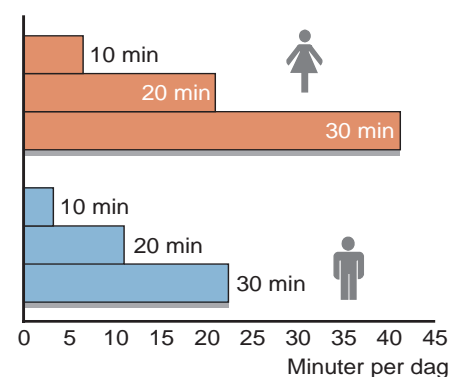
Kaffepaus på jobbet

I undersökningar av detta slag mäts avlönat och oavlönat arbete på olika villkor. Det avlönade förvärsarbete mäts som bruttotid, dvs. olika aktiviteter som har nära samband med arbetet ingår, t.ex. arbetsresor, fikapaus, privata telefonsamtal, toalettbesök m.m. om de sker under arbetstid. Tid för avlönat arbete är

således inte bara tid för produktiva aktiviteter. Tiden för oavlönat hemarbete har däremot mer karaktär av nettotid. Det som inte är hemarbete ingår inte. En kaffepaus som inträffar i anslutning till hemarbete kommer att klassificeras som kaffepaus och ingenting annat. Samma kaffepaus blir arbetstid om den sker i anslutning till förvärsarbetet. En mer rättvisande jämförelse av tiden för det totala arbetet kräver förstås att båda typerna av arbete mäts likvärdigt, antingen som netto- eller som bruttotid. Undersökningsmetoden medger knappast att förvärsarbetstid mäts som netto. Då återstår att försöka omvandla nettohemarbetstid till bruttohemarbetstid. Men det finns inte något självklart sätt att göra det. Ett alternativ kan vara att omdefiniera korta episoder av icke hemarbete, pauser, som infaller mellan hemarbetsperioder till hemarbete. Det leder till att tiden för hemarbete kommer att öka, mer ju längre pauser man tillåter. Man kan notera att kvinnors hemarbete, och därmed även tid för arbete totalt, ökar mer än mäns. Skillnaden blir dessutom större ju längre pauser man tillåter. Slutsatsen här är att metoden underskattar kvinnors arbete något mer än mäns. Huruvida detta skulle kunna leda till slutsatsen att kvinnor i genomsnitt ägnar mer tid än män till arbete totalt, beror

Kort eller lång paus

Ökning av hemarbetstid om även pauser räknas. Befolkningen 20–64 år 2000/2001.

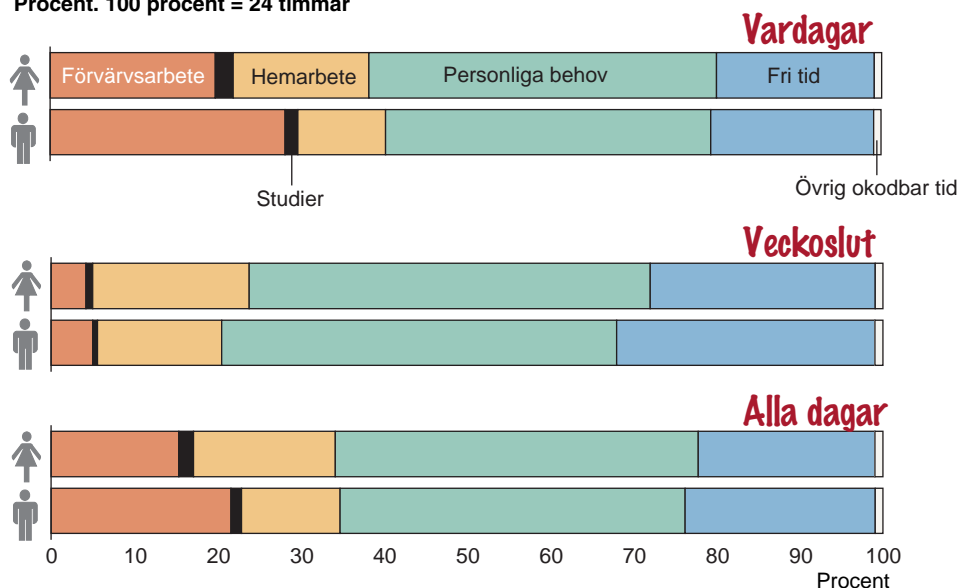

▲ Om även pauser inräknas ökar kvinnornas tid för hemarbetet mer än männens.

Dygnet timmar för arbete och fritid

Genomsnittlig tid för aktiviteter per dygn. Befolkningen 20–64 år, 2000/2001
 Procent. 100 procent = 24 timmar

◀ På vardagar arbetar män längre tid än kvinnor och det är förvärvsarbetet som dominerar.

◀ Under veckosluten arbetar kvinnor längre tid än män och det är hemarbetet som dominerar.

◀ Ett medeldygn innehåller lika mycket arbete för kvinnor som för män.

Källa: Tidsanvändningsundersökningen 2000/2001, SCB.

på hur man vill definiera bruttohemarbetstid.

Män arbetar mest på vardagar

Förvärvsarbete och hemarbete skiljer sig åt i olika avseenden. Förvärvsarbete utförs ofta på bestämda tider, hemarbete snarare när det finns behov av det. Blöjor byts inte på bestämda tider utan när de fyllt sin funktion. Eftersom män ägnar mer tid än kvinnor till förvärvsarbete, arbetar män i högre grad på bestämda tider. Kvinnor som gör mer hemarbete

arbetar i högre grad när behovet av deras insatser finns. Statistiken visar också tydligt att kvinnor och män fördelar sitt totala arbete olika över dygnet och veckan. Eftersom det totala arbetets omfattning i genomsnitt inte skiljer sig åt mellan könen (under förutsättning att man inte kompenserar för brutto/nettoproblematiken ovan), så kommer ett medeldygn att innehålla lika mycket arbete för båda könen. Men om man skiljer mellan vardagar och veckoslut finner man att mäns arbete är mer koncentrerat till vardagarna. För att spetsa till det, män koncentrerar sitt arbete till vardagarna och har mycket ledig tid under veckosluten. Kvinnors arbete är mer jämnt spritt över veckans alla dagar. Likaså tiden för fritidsaktiviteter. Samma resultat finner man om man delar upp dygnet. Män koncentrerar arbetet till dagen och är lediga på kvällen. Kvinnors arbete är mer jämnt utspritt över dag och kväll.

Kvinnors fria tid mer uppspaltad

En annan konsekvens av att kvinnor utför huvuddelen av hemarbetet är att deras fria tid blir mer uppspaltad och sammansatt av kortare episoder av fritidsaktiviteter jämfört med mäns. När episoder av fritidsaktiviteter avslutas, vidtar hemarbete betydligt oftare för kvinnor än för män. Motsatsen gäller i fråga om

att sätta sig till bords för att äta eller fortsätta med någon annan fritidsaktivitet.

Ett annat sätt att illustrera hur och var hemarbetet kommer in i vardagen är att visa vilka aktiviteter som vidtar direkt efter arbetsdagens slut. En majoritet, eller 70 procent, av förvärvsarbetande kvinnor utför hemarbete i någon form som första aktivitet efter avslutad arbetsdag. Det kan vara fråga om att hämta barn på dagis, handla mat, laga mat eller liknande. Hälften av männen gör på samma sätt. I gengäld är det större andelar av männen som startar med en måltid eller någon fritidsaktivitet.

Klas Rydenstam arbetar med tidsanvändningsstatistik vid SCB, e-post: klas.rydenstam@scb.se tfn 08-506 950 35,

Om undersökningen

År 2000/01 genomförde SCB en andra tidsanvändningsundersökning. Den första genomfördes 1990/91. Resultaten är jämförbara. Insamlingen av data har skett med hjälp av intervju och tidsdagböcker. I artikeln redovisas endast aktiviteter på den mest aggregerade nivån: förvärvsarbete, hemarbete (hushållsarbete av olika slag, omsorg om barn och andra, inköp av mat och dagligvaror m.m.), studier, personliga behov (sova, äta, sköta hygien), fri tid (en restkategori som består av det vi i dagligt tal kallar fritidsaktiviteter).

Mer information om undersökningen finns att läsa på SCB:s hemsida: www.scb.se/statistik/be0503/be0503.asp